

TÜRKİYE VE İNGİLTERE'DE TV YAYINCILIĞINDA PORNOGRAFI VE SANSÜR

Hamza ÇAKIR*

Özet

Pornografi uzun zamandır sosyal değerleri medyaya yansıtma anlamında Türkiye'de en büyük problemlerden biri olmuştur. Muhafazakar olarak kabul edilen İngiltere'de de, farklı toplumsal değer anlayışları olmasına rağmen, benzer problemler mevcuttur. TV programları hayatı her yönüyle etkileyen bir güce sahiptir, ama cinsel içerikli programların topluma hiç bir katkısı olmayabilir ya da kişisel haklar bu programlarda göz ardı edilebilir; ve cinsellik, müstehcenlik, erotizm ve pornografi terimleri söz konusu olduğunda, bu terimler aynı anlamda gibi görünseler de aslında farklı manaları vardır ve bu açıdan kurallar ve kontrol mekanizmaları koymak çok zordur.

Bu çalışmada, İngiltere ve Türkiye'deki TV pornografisine ilişkin düzenlemeler (kanunlar) arasındaki farklılıklar ve benzerlikler ortaya konmuştur.

Anahtar sözcükler: Pornografi, sansür, TV yayıncılığı, Türkiye, İngiltere.

Censorship And Pornography On Tv In Turkey And England

Pornography has long been one of the greatest problems that Turkey has had in reflecting the social merits to mass media. England, considered to be a conservative nation, has also had similar problems, though it has a different understanding of social values. TV programs have a very effective role in life in every respect, but there may be no public good in sexually explicit programs and individual rights may be ignored in such programs; and as far as the terms sexuality, obscenity, eroticism, or pornography are concerned, these terms are sometimes used interchangeably, though they have distinct meanings; therefore it is most difficult to make regulations and control mechanisms

In this study, the differences and similarities between England and Turkey in terms of regulations concerning pornography on TV programs have been demonstrated.

Key words: Pornography, censorship, TV broadcasting, Turkey, England.

.....

Giriş

Cinsellik ve pornografi, televizyon yayınlarına sinema filmleri ile aktarılmış ve daha sonra televizyonun kendine özgü eğlence

programlarında da (show, talk show, pembe diziler gibi) sözlü ya da imalı görüntü anlamları ile prime-time saatlerine kadar ta-

* Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi İletişim Fakültesi.

şınmıştır. Esasen televizyonun yaygınlaşması karşısında boşalan sinema salonlarını yeniden doldurmayı amaçlayan film endüstrisininin 1970'li yıllarda seks ağırlıklı yapımlara yönelmesi, kanun koyucuların ve düzenleyici kurulların bu sektörün ekonomik krizi atlatması için "18 yaşından küçük kimseler seyredemez" ya da "yalnız yetişkinler içindir" ibarelerine dayanan hoşgörüsü ile karşılanmış, ancak bu filmlerin daha sonra televizyon ekranları ile yaygın şekilde aile ortamlarına sunulabileceği kimsenin aklına gelmemişti (Özdiker, www.jurnal.net). Böylece kitle iletişim araçlarını denetleyenler çözümü zor bir sorunla karşı karşıya kalmıştır. Çünkü bu çelişki toplumların kendi etik, din, felsefe, eğlence ve sanat kurumlarınca mesajları ortaya konan bir cinsel ahlak anlayışının oluşturulmasını zorunlu kılmaktadır.

Cinsellik, pornografi, erotizm gibi kavramların algılanış biçimleri toplumdaki topluma değiştiği gibi, aynı toplum içinde toplumsal değerlere bağlı olarak da değişikliklere uğramaktadır. Bu kavramların varlığını ortaya koymada, fiilin işlendiği zamanın sosyal ve kültürel düzeyinin göz önünde tutulması yanında, sübjektif kıstasa göre failin saiki dikkate alınmalı, cinsel duyguları tahrik gayesi olup olmadığı araştırılmalıdır. Objektif olarak da müstehcen, erotik veya porno olduğu ileri sürülen eseri okuyan, dinleyen ve izleyen kişi esas alınarak onun görüşüne değer verilmelidir (Özel, www.hukukcu.com). Zira bu kavramların zaman içerisinde yan-anlamlar, alt-anlamlar ve gönderme yapılan diğer kategorilerle bazen çerçeveleri genişletilmiş, bazen de daraltılmıştır. Örneğin biz pornografiyi sadece açık saçık yazılmış, cinsellikle yüklü bir metin sanırız. Oysa pornografi, insanın kendisiyle ilgili değil, daima kendi dışında kalanlarla ilgili bir şeydir. Pornografi, insanın sadece kendisinin yaptığını, *ben* diye anlatınca ve onu sadece

kendisiyle sınırlı tutunca oluşmaz; yaptığını başkasına göstermeye çalıştığında oluşur. Yani iki kişi arasında cereyan eden bir şey üçüncü kişilere gösterildiğinde pornografi ortaya çıkar. Dolayısıyla pornografi öncelikle görüntü ile ilgili bir şeydir. İkincisi, pornografi daima baskıcı bir şeydir. Tek yönlüdür. Zengin değildir. Son derece sınırlıdır. Çünkü belli bir şeyi tek odaklı olarak göstermeye bağlıdır. Buyurgandır. Bu nedenle de faşizmandır. Erotizm ise muhayyilenin ve imgelemin ürünüdür. Olamayacak olanı, yaşanamayacak olanı gerçekleştirir. Demek ki cinsellik, pornografi ve erotizm tamamen iktidar ve gelenek bağlamlarında bu konularını, algılanmalarını kazanmışlardır. Örneğin antik Yunan'da bugün pornografi diye bildiğimiz şey yoktu. Belli bir anlayışta desenlenmiş antik Yunan vazolarında cinsellik, hem de bir haz aracı olarak ve bütün çıplaklığıyla, "sert porno" gösteriliyordu. Zaman, din-iktidar-gelenek bağlamlarında bu anlayışı değiştirmiş, onu çeşitli kısıtlamalara tabi tutmuş ve sonunda pornografi denilen şeyi ortaya koymuştur (Kahraman, 2005: 197-209).

Çalışmamız içerisinde bu kavramların kökenleri hakkında genel bir bilgi verdikten sonra İngiltere ve Türkiye hukukunda yapılan düzenlemelerle bu kavramların nasıl betimlendirilmeye çalışıldığı ortaya konulacaktır.

1.Cinsellik, Pornografi ve Erotizm Kavramları

Cinsellik, cinsel özelliklerin tümü (TDK Türkçe Sözlük, 2.c.) anlamında kullanılmaktadır. Diğer bir ifadeyle bedensel, ruhsal ve toplumsal deneyim, yaşantı ve ilişkiler bütünü (AnaBritannica, 8.c). Bir başka deyişle özde yaşama sevincidir. İnsanlığın varoluşuyla birlikte gelişen doğal cinselliğin, Hz. Adem ve Hz. Havva'dan buyana geçirdiği

evrimin, insanlara güzellik, yaşama sevinci, üreme ihtiyacı, coşku ve neşe sağladığı bir gerçektir. Mitolojide üreme içgüdüğü ve aşk tanrısı olarak tanımlanan “Eros”un plastik sanatlara (heykel, resim, vd.) utanç veremeyecek tarzındaki yansımaları, güzellik ve çıplak cinselliğin müstehcen kavramı dışında tutulmasına yol açmıştır. Kısacası cinselliği anlamak bedeni, bilinci ve belleği anlamakla eşanlamalıdır (Kahraman, 2005: 197) diyebiliriz. Bugün batı toplumları normlarında cinsellik masum, zararsız bir olgu olarak algılanmış, koşullara ve taleplere uygun, çalışma koşullarına göre ayarlanmış, dolayısıyla boş zamanı hoşça geçirmeye yönelik, bir anlamda toplumsal yapının işleyişi ile çelişmeyen ve bu koşulların müsamaha ettiği bir olgu olarak görülmüştür (Özdiker, 2005). Ancak cinsel çağrışımlar seks arzusunu kamçılıyor ve kösnül duyguları tetikliyorsa erotizmin ve pornografinin alanına girilmiştir demektir. Çünkü günümüzde pornografi cinsel arzu uyandırmaya yönelik üretim anlamında kullanılmaktadır.

Pornografi, Yunanca *Porné* (fahişe) ve *graphein* (yazmak/kazımak)’den geliyor. “Fuhuş”, “fevahiş”, “fâş”, “fahş” gibi başka dillerden dilimize devşirme bir dizi sözcüğü de bir çırpıda anımsatan pornografi, genel anlamıyla “haya, edep ve ahlaka aykırı”, “edep ve ahlak dışı”, “müstehcen” hatta cinsellik bağlamında “çokça ayıp” biçiminde algılanan kavram alanına gönderme yapar (Çamdereli, 2004, v.1: 570). Hukuk dilinde pornografi yerine de kullanılan “müstehcen” ise, Arapça “hücnat” kökünden gelmektedir ve açık saçık, edep dışı, ar ve haya duygularını inciten, yakışsız, iğrenç, tiksindirici gibi anlamlarda kullanılmaktadır (Kejanlıoğlu, 2001: 319). Diğer bir söylemle halkın ar ve haya duygularını inciten veya cinsi arzuları tahrik ve istismar eder nitelikte genel

ahlaka aykırılık müstehcenliktir (Çetin, 2004: 721).

Erotizm kavramı ise Yunan mitolojisindeki aşk Tanrısı Eros’tan türemiştir. Yunancada eros’la (erotos) karşılanan “aşk”tan gelen *erotikos* ya da “erotik”, çeşitli sözlüklerde, cinsel duygularla ya da arzularla ilgili olan, cinsel arzu eğiliminde olan, cinsel tatmin isteği, aşka ait, aşkı anlatan, aşkla ilgili, kösnül, şehvani gibi karşılıklara sahiptir (Kejanlıoğlu, 2001: 319). Oskay’ın ifadesiyle insan doğallığının en özgür, en zengin dışavurumudur (Oskay, 1998: 2007). Diğer bir söylemle, erotizm sadece görüntülerle ve imgelerle oluşturulur. Sözle, dille canlandırılan bir erotizm yoktur. (

Kavramsal tanımlara baktığımızda bu üç sözcük arasında net bir ayrım yoktur. Pornografi kavramının oluşum süreci ve geçirdiği aşamalar incelendiğinde “cinsellik” genel kategorisinden türemiş bir kavram olduğu görülür ve pornografi, “müstehcen cinsellik” diye betimlenebilir. Sadece zamanın getirdiği değişimler değil aynı zamanda kişisel farklılıklar da kavramları bulanıklaştırabilmektedir. Cinselliğin yerini sexuality’nin ve hatta şiddetin aldığı pornografide satılan/tüketilen şey ortadaki yaşama üslubudur (Oskay, 1993: 397). Bu bağlamda cinsellik, pornografi ve erotizm arasındaki sınır kaybolabilmekte; cinsel içeriğin yoğun olduğu yayınlar kimilerine göre estetik kabul edilirken, kimileri için sözün iması bile pornografik etiket için yeterli olabilmektedir. 1981 yılı İngilteresi’nde “Postacı Kapıyı İki Kere Çalar” filminin çok konuşulan mutfak sahnesi bugünün İngiltere’sinde çok edepli kalırken aynı filmin 1946 versiyonunda filmin iki başrol oyuncusunun “aralarındaki cinsel ilişki Lana Turner’ın rujunu John Garfield’in Ayağına doğru düşürmesi ile betimlenmişti” (Underwood, 2004: www.

cultsock.ndirect.co.uk). 90'lı yıllardan önce yılbaşı programlarında TRT'de dansöz oynayacak mı oynamayacak mı tartışmaları Türkiye'de insanları ikiye ayıran bir tartışma konusuydu. O yıllarda tek kanal olan TRT'nin genel ahlak politikası da dansöze ekranlarında izin vermemişti. Bugünkü TRT o günlerde alternatif bir ticari kanal olarak yayın yapıyor olsaydı belki de kendi yayın politikasını kınayan en çok yine kendisi olurdu herhalde. Aynı şekilde o gün hararetle tartışan insanlar, bugünlerde çok daha müstehcenlik kokan yayınlara karşı tepkisiz kalabilmektedirler.

2. İngiltere TV ve Video Kayıt Hukukunda Pornografi ve Sansür

İngiltere'de 1984 yılından önce bütün bağımsız televizyon ve radyolar IBA (Independent Broadcasting Authority; Bağımsız Yayın Otoritesi) tarafından denetlenmekteydi. Daha sonra bu kurum Kablolu Yayın Otoritesi adını almıştır. 1988'de Yayın Standartları Otoritesi "edep ve beğeni" yönünden televizyonları denetlemeye başladı. 1990'da TV ve radyo konusunda geniş değişiklikler meydana geldi. BBC ise bağımsız olarak 1922'den beri kendi özdenetimine sahiptir.

1984 yılında İngiltere'de Video Recordings Act (Video Kayıt Yönetmeliği) kanun olarak parlamentodan geçti. Bu kanun İngiltere'de yayınlanan ve kiralanan bütün video kayıtlarının "Home Office" tarafından belirlenmiş bir kurumca sınıflandırılmasını zorunlu kılmıştır. Bu amaçla 1912 yılından beri filmlerin sertifikasyonunu yapmakta olan BBFC (British Board of Film Classification; İngiliz Film Sertifikasyon Kurulu) 1985 yılından itibaren sınıflandırma yetkisi ile donatıldı. Bütün ürünler yaşı temel alan bir sertifikasyon sistemine bağlandı. Böylelikle videoların belirtilen yaş grubunun altındaki kişilere satılması suç haline geldi. Yönerge, suç içe-

ren davranışlar, uyuşturucu, şiddet içeren davranış ve olaylar, korkunç davranış ve olaylar, insan cinsi münasebetleri, aykırılığın aşırı kullanımı gibi izleyicinin izlemesi sonucunda gösterebileceği davranışın topluma zararlı olabileceği hareketleri içermekteydi. Bu yönerge 1983'lerde İngiltere'de gazetelerde boy gösteren "Video Nasties" (video arsızları) diye tanımlanan ahlaki paniğe Margaret Thatcher hükümeti tarafından bir tepki olarak konmuştu (<http://encyclopedia.thefreedictionary.com>). Müzik, spor, din ve eğitim çalışmaları bunun dışında tutuldu. Bu istisna aşırı insan cinsel aktiviteleri, insan ve hayvanlara işkence, insan cinsi ve üreme organlarının fonksiyonlarını gösteren ya da bir suça yol gösterici teknikleri içermesi durumunda kaldırılabilirdi. 1994'de yönerge gittikçe artan video şiddetine karşı Adalet ve Kamu Nizamı yönergesinde iyileştirildi. Ayrıca İngiltere'de BSC (Broadcasting Standards Commission; Yayın Standartları Komisyonu) Uygulama Kodu (Yayın esas ve ilkeleri), ITC (Independent Television Commission; Bağımsız Televizyon Komisyonu) Program Kodu, BBC Governörler Kurulu Rehber İlkeleri'nde, gençlere ve çocuklara yönelik ilkeler yer almıştır. Bu ilkeler içerisinde yayınların cinsellik adı altında pornografik görüntüler içermemesi, bilgilendirici ve aynı zaman da zevk ve nezahat ölçülerine aykırı olmaması istenmiştir. 1990 tarihli müstehcen yayınlar yasasına göre de, radyo ve televizyon programlarında müstehcenliğe yer verilemez denilmektedir (Eğilmez, 1997: 7).

BBFC (British Board of Film Classification)
BBFC, İngiliz Sınıflandırma Kurulunun kanuni bir yaptırımı yoktur. Ticari standartları desteklemek ve diğer kanun uygulayıcı kuvvetlere, polis ve gümrüğe delil niteliğinde bildirimlerde bulunur. BBFC 1984 Video Kayıt Yönergesi 19. Maddesi uyarınca

BBFC'den herhangi bir kişinin bulunmasına gerek olmaksızın mahkemeye delil mahiyetinde ifade verir. Bu görevini kendi belirlediği aşağıda verilen ölçütler çerçevesinde değerlendirme yaparak yürütür.

BBFC Sınıflandırma Sembolleri ve Anlamları:

12 : 12 yaşından küçükler yanında yetişkin bulunmaksızın seyredemezler. Bu yaşın altındakiler bu videoları kiralayamaz ya da satın alamazlar. Bu tür filmlerde konu kısıtlaması gençlere uygun olmak koşulu ile yoktur. Dilde argo kelimeler az olmalı ve içeriğe uygun bir şekilde geçmeli. Çıplaklık sadece cinsel ilişki ile alakalı olduğunda kısa ve dikkatli bir biçimde yer alabilir. Şiddet ise detaylı olmamalı, kanama ve yaralanmalara odaklanma olmamalı. Gerilim ise devam eden tehdit ve felaket olabilir, sadece anlık korku yer alabilir. Çok kısa bir şekilde uyuşturucu alındığını gösteren sahneler tehlikeli olduğu imasını içermek koşulu ile kabul edilebilir. Nasıl yapıldığına dair görüntüler yer alamaz.

15 : 15 yaşından küçükler sinemada seyredemez, kiralayamaz ya da satın alamazlar.

Herhangi bir konu kısıtlaması 15 yaşa uygun bir şekilde ele alınmak koşulu ile yoktur. Dil sıklıkla küfür içerebilir ancak sürekli bir biçimde kuvvetli küfür ve sürekli cinsel içerikli dil kabul edilemez. Cinsellik içermeyen ya da eğitici amaçlı çıplaklık için sınır yoktur. Detay içermeyen cinsel aktiviteye yer verilebilir. Acı ve yaralanmaya odaklanmış şiddet görünebilir. Taklit edilebilir tehlikeli dövüş tekniklerinin bulunduğu sahne-

ler ve ulaşılabilir tehlikeli araçları (özellikle bıçak) içeren sahneler kabul edilemez. Sürekli ve detaylı acı çekildiğini gösteren sahnelere yer verilemez. Uyuşturucu kullanımı gösterilebilir ancak açıklayıcı detay yer alamaz. Film uyuşturucuya teşvik etmemelidir.

18 : 18 Yaşından küçük hiç kimse "18" bandrollü bir filmi sinemada izleyemez kiralayamaz veya satın alamaz. Bu filmlerde dil, çıplaklık, ve korku anlamında bir kısıtlama yoktur ancak kurul aşağıdaki durumlarda sansür veya reddetme hakkına sahiptir:

•Tehlikeli, vahşi hareketlerin detaylı bir şekilde anlatılarak kişileri buna teşvik etmesi. (Uyuşturucu kullanımı dahil)

•Çok açık bir şekilde sergilenen cinsel aktivite (konunun bunu haklı bir şekilde gerektirmesi hariç)

R18 (Sınırlandırılmış): Sadece seks dükkanlarında 18 yaşından küçük olmayan erişkinlere satılabilir. Şu tür konular kabul edilemez.

Suç teşkil eden konular

•Absurd (aile içi vs) seks konularını teşvik eden konuşmaların geçtiği (büyüklerin yetişkin olmayan kişileri de oynadıkları sahneler de dahil olmak üzere) sahneler

•Film konu ve içeriği ile desteklenmeyen cinsel aktivitelerin yer aldığı gerçek ya da simule edilmiş sahneler

•Acı ve şiddet içeren cinsel sahneler (hafif olması hariç)

- Herhangi bir cinsel tehdit ya da aşağılama içeren sahneler (rol veya oyun olduğu filmin içinde belli olduğu şekli hariç)
  - Kişinin fiziksel hareketini cayamayacak şekilde engelleyen cinsel içerikli sahneler (ağzı bağlama vs)
  - Cinsel ilişkide şiddet ve zararlar özdeşleşmiş nesnelere kullanılması
  - Aşağılayıcı veya küçük düşürücü aktiviteler
- Semboller için (www.bbfc.co.uk).

(BSC) Yayın Standartları Komisyonu

BSC TV ve radyo yayınlarını özellikle cinsel içerik ve ahlak yönünden takip eden 1990 Yayın Kanunundan sonra kurulmuş bir kurumdur. Aynı zamanda kurum bu tür yayınların kamu üzerindeki etkilerini araştırır, bunu sağlayacak anketler ve araştırmalar yürütür. Bireysel haksızlıklara yönelik şikayetlerle de BCC (Broadcasting Complaint Commission; Yayın Şikayetler Komisyonu) ile birlikte ilgilenir. BSC Hükümet sekreterinin belirlediği bir başkandan, aynı şekilde atanmış bir yada iki yardımcı başkandan ve 15’i geçmeyecek şekilde diğer atanmış üyelerden oluşur. BSC bir sansür kurumu değildir ve yayınlanmadan önce programları denetleyemez (www.bsc.org.uk.).

İngiltere’de yayıncılar gençlerin ve çocukların korunmasına yönelik olarak “Watershed” (korunmalı saatler) teamül kurallarına riayet ederler. Bu kurala göre, yayıncılar, gençlerin ve çocukların duyarlılıklarını zedeleyebilecek programları saat 21:00’den sonra kademeli olarak yayınlarlar. BSC Kodunda, ITC Program Kodunda “Family Viewing Policy” (yayınların ailenin tüm fertlerini göz önünde bulundurarak düzenlemesi politikası) da bu kurallar yer almıştır. Buna göre yayıncılar, programlarda ve tanıtım duyurularında tüm aile bireylerini dikkate alırlar (Eğilmez, 1997: 7).

3.Türkiye TV Hukukunda Pornografi ve Sansür

Türkiye’de televizyon yayıncılığında yayın içeriği ile ilgili en önde gelen düzenleme ve tartışma konularından birini “cinselliğin yer aldığı yapımlar”, “genel ahlak, toplum huzuru ve Türk aile yapısına... aykırı” yayınlar oluşturur. Cinselliğin yer aldığı yapımlar deyimi, doğrudan cinsellikle ilgili olmayan ama cinselliğin de bulunduğu programları kapsadığı gibi, Türkçe’de yaygın biçimde kullanıldığı haliyle “erotik programlar” a da gönderme yapmaktadır. Bu tür yapımların ya da programların yayınlanmasıyla ilgili kurallar “ahlaka, edebe aykırılık” (ya da “müstehcenlik”) ve çocukların ya da küçüklerin korunması” çerçevesinde değerlendirilmektedir (Kejanlıoğlu, 2001: 317-318).

Yayın içeriği ile ilgili yasalarımızda cinsellik, müstehcenlik, pornografi, erotizm ve hatta ahlak kavramlarının net bir tanımının olmaması bir yayının erotik mi pornografik mi olduğunun ayırımı zora sokmaktadır. Kavramlar kısmında da ifade ettiğimiz gibi bu tanımlar zamana, mekana, toplumsal yapıya hatta kadının ve erkeğin konumlandırılışına göre değişiklik göstermektedir. Yeni Türk Ceza Kanununun 226. maddesi “müstehcenlik” başlığı altında düzenlenmiş ve burada müstehcen yazı, görüntü ve sözlerle ilgili hapis ve adli para cezaları getirmiştir. Kanunda yapılan düzenlemeye göre:

Müstehcenlik

MADDE 226. -(1) a) Bir çocuğa müstehcen görüntü, yazı veya sözleri içeren ürünleri veren ya da bunların içeriğini gösteren, okuyan, okutan veya dinleten,

b) Bunların içeriklerini çocukların girebileceği veya görebileceği yerlerde ya da alenen gösteren, görülebilecek şekilde sergileyen, okuyan, okutan, söyleyen, söyleten,

c) Bu ürünleri, içeriğine vakıf olunabilecek şekilde satışa veya kiraya arz eden,

d) Bu ürünleri, bunların satışına mahsus alışveriş yerleri dışında, satışa arz eden, satan veya kiraya veren,

e) Bu ürünleri, sair mal veya hizmet satışları yanında veya dolayısıyla bedelsiz olarak veren veya dağıtan,

f) Bu ürünlerin reklamını yapan,

Kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis ve adli para cezası ile cezalandırılır.

(2) Müstehcen görüntü, yazı veya sözleri basın ve yayın yolu ile yayımlayan veya yayımlanmasına aracılık eden kişi altı aydan üç yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.

(3) Müstehcen görüntü, yazı veya sözleri içeren ürünlerin üretiminde çocukları kullanan kişi, beş yıldan on yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Bu ürünleri ülkeye sokan, çoğaltan, satışa arz eden, satan, nakleden, depolayan, ihraç eden, bulunduran ya da başkalarının kullanımına sunan kişi, iki yıldan beş yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.

(4) Şiddet kullanılarak, hayvanlarla, ölmüş insan bedeni üzerinde veya doğal olmayan yoldan yapılan cinsel davranışlara ilişkin yazı, ses veya görüntüleri içeren ürünleri üreten, ülkeye sokan, satışa arz eden, satan, nakleden, depolayan, başkalarının kullanımına sunan veya bulunduran kişi, bir yıldan dört yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.

(5) Üç ve dördüncü fıkralardaki ürünlerin içeriğini basın ve yayın yolu ile yayımlayan veya yayımlanmasına aracılık eden ya da çocukların görmesini, dinlemesini veya okumasını sağlayan kişi, altı yıldan on yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.

(6) Bu suçlardan dolayı, tüzel kişiler hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur.

(7) Bu madde hükümleri, bilimsel eserlerle; üçüncü fıkra hariç olmak ve çocuklara ulaşması

engellenmek koşuluyla, sanatsal ve edebi değeri olan eserler hakkında uygulanmaz.

Ayrıca 2954 sayılı Yasanın "Sorumluluk" başlıklı 28.maddesine göre: "Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu'nun yayınları yoluyla işlenen suçlarda, yayın tespit yoluyla yapılmışsa, metni yazan veya sesi tespit edilen, bu metni veya tespiti fiilen kontrol eden ve yayını fiilen yöneten ve kontrol eden kişiler sorumludur" (Özmen, 1998: 63) denilmektedir. Diğer bir deyişle devlete ait radyo ve televizyonlarda müstehcen yayın yapıldığı yolunda bir iddia ortaya atılırsa sorumlular bu maddeye göre belirlenecektir.

Uyum paketlerinin çıkarılması sürecinde çok değişikliğe uğrayan yasal düzenlemelerin bir diğeri de 13/04/1994 tarih ve 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun(RTÜK)'dur. 3984 sayılı bu Kanununda düzenlenmesinde ve denetiminde güçlük çekilen temel konulardan birisi de cinsellik, müstehcenlik, erotizm ve pornografi'dir. Zira, radyo ve televizyon yayınlarında kamu hizmeti anlayışı esastır. Kamu hizmeti anlayışı içerisinde genel ahlâk, toplum huzuru ve Türk aile yapısına aykırı olmamak ta yer almaktadır.

3984 sayılı Kanunda bu bağlamda ilk düzenleme yayın ilkeleri başlığını taşıyan 4. maddedir. Bu maddede genel nitelikli bir ilke ortaya konmuş ve yayınlarda "genel ahlak" kurallarına uyulması istenmiştir. Daha sonra 23 bentde büyük çoğunluğu birer sınırlama ölçütü olan spesifik yayın ilkeleri sıralanmıştır. Bu ilkeler içerisinde yer alan (e), (t) ve (z) bentleri konumuz bağlamında diğer sorunlu yasak yayın kategorilerini oluşturmaktadır.

e)Yayınlarda toplumun millî ve manevî değerlerine ve Türk aile yapısına aykırı olmaması.

t) Yayınlarda müstehcen olmaması.

z) Gençlerin ve çocukların fiziksel, zihinsel ve ahlaki gelişimini zedeleyecek türden programların, bunların seyredilebileceği zaman ve saatlerde yayınlanmaması (www.rtuk.gov.tr/mevzuat)

Burada (e) bendinde yer alan yayınların toplumun milli ve manevi değerlerine ve Türk aile yapısına aykırı olamayacağı ilkesinin 4. maddenin 1. fıkrasında yer alan "genel ahlak" ibaresinden farkı sorunudur. 3984 sayılı Kanunda bu konuda bir açıklık yoktur. Bu bağlamda 4. maddenin (t) bendinde yer alan yayınların "müstehcen olmaması" ve (z) bendinde yer alan gençlerin ve çocukların fiziksel, zihinsel ve ahlaki gelişimini zedeleyecek türden programların, bunların seyredilebileceği zaman ve saatlerde yayınlanmaması ölçütü de hatırlanmalıdır. Bu dört ölçüt birbirlerine çok yakın ve bazı halde iç içe geçer niteliktedir.

Radyo ve Televizyon Yayınları Yayın Esas ve Usulleri Hakkındaki Yönetmeliğin, Yayın İlkeleri (Madde5) başlığı altında yer alan "z" bendinde de: "Cinsel duyguları sömürüye yönelik yayın yapılamaz, ancak tür ve içerik gereği, cinselliğin yer aldığı yapımlar, gençlerin ve çocukların zihinsel, duygusal, sosyal ve ahlaki gelişimini korumak amacıyla uygun uyarılar yapılarak, saat 24.00 ile 05.00 arasında yayınlanabilir. Bu tür programların tanıtım duyurularında, cinselliğin teşhir edildiği bölümler kullanılamaz. Bireyleri cinsel meta olarak gösteren yayın yapılamaz" denilmektedir (Gemalmaz, www.antenna-tr.org).

Bu yasal düzenlemeler çerçevesinde genel bir değerlendirme yaptığımızda; cinsellik, pornografi, erotizm kavramların tanımı, kapsamı ve yayın yoluyla gösteriminin sınırları ne kanunlarda, ne de yönetmeliklerde açık ve net bir şekilde belirlenmemiştir. "Kamu hizmeti anlayışı" çerçevesinde subjektif değerlendirmelere tabi tutulmakta-

dır. Bu da yayıncı kuruluşlarla düzenleyici kurulları sürekli karşı karşıya getirmektedir. Türkiye’de Nisan 1994 ile Nisan 2000 tarihleri arasında yapılan incelemeler neticesinde, genel ahlaka aykırı yayınları nedeniyle 22 radyo kuruluşuna toplam 31 uyarı cezası verilmiş, bunlardan 7’sinin yayınları toplam 66 gün süreyle geçici olarak durdurulmuştur. Aynı nedenle 22 televizyon kuruluşuna da toplam 64 uyarı verilmiş, bunlardan 12’sinin yayınları toplam 42 gün süreyle geçici olarak durdurulmuştur. Genel ahlaka aykırı yayım nedeniyle ihlallerin ağırlıklı olarak ulusal ölçekte yayın yapan kuruluşlarda meydana geldiği gözlemlenmektedir (<http://www.rtuk.org.tr>).

RTÜK’nun "genel ahlak"ı ihlal suçundan televizyonlara vermiş olduğu cezalar, Kurul’un anti-demokratik ve tutucu olduğu yolunda bir çok eleştirilere muhatap olmasına yol açmıştır. Bu durum karşısında çözüm yolunu "Koruyucu Sembol Sistemi" üzerinde arayan RTÜK, çocuk ve gençlerin yayınların zararlı içeriğinden korunması amacıyla 2000 yılında başlatmış olduğu sembol sistemi çalışmalarında kendine özgü bir sembol sistemi ortaya koyamamış ve 2006 itibarıyla Hollanda’da uygulanan sembol sistemini benimseyerek 23 Nisan 2006’da uygulamaya sokmuştur. "Akıllı İşaretler" diye tanımlanan bu koruyucu sembol sistemiyle televizyon yayınlarının içeriğiyle ilgili izleyiciyi bilgilendirici bir sınıflandırma yoluna gidilmiştir.

Bu sistem, televizyon yayıncılarının, anne babaların ve genelde toplumun, çocukları ve gençleri televizyon yayınlarının olası zararlı etkilerinden koruma sorumluluğunu yerine getirmelerinde onlara yardımcı olmak üzere tasarlanmıştır. Böylece "akıllı işaretler", aileleri "şiddet/korku, cinsellik ve olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar" içeren ya-

yınlara karşı uyaracak. Yayınların hangi yaş grubuna uygun olduğunu da gösteren semboller, yayınları, 7, 13 ve 18 yaşa göre kategorize etmiş bulunmaktadır.

Sistem, iki konuda bilgi vermektedir. Bunlar, programın olası zararlı içeriği ve programın hangi yaş grubuna uygun olduğudur. Programın olası zararlı içeriği: Zararlı etkileri olabilecek içerik alanları; şiddet ve korku, cinsellik ve örnek oluşturabilecek olumsuz davranışlar (ayrımcılık, alkol ve sigaranın aşırı kullanımı, madde kullanımı, yasa dışı davranışlar ile kaba konuşma/küfür) olarak belirlenmiştir. Programın hangi yaş grubuna uygun olduğu: Programlardan etkilenme düzeylerine göre yaş grupları, tüm izleyici, 7 yaş, 13 yaş ve 18 yaş olmak üzere dört grup-

ta ele alınmıştır. 13+ sembolü taşıyan programlar 21.30'dan sonra, 18+ sembolü taşıyan programlar saat 23.00'ten sonra yayımlanabilecektir.

Bu semboller, haber programları hariç her programın başında 5 saniye süreyle ekranın tümünde (tam ekran) ve her kesintiden sonra da 15 saniye süreyle ekranın sağ üst köşesinde olacak şekilde yayımlanacak. Bu uyarı işaretlerini ise sınıflama sistemine dahil tüm programlar için yayıncı kuruluşların görevlendirdiği ve sistem hakkında önceden eğitilmiş sertifika sahibi kodlayıcılar tarafından elektronik ortamda doldurulacaktır.

 Genel izleyici kitlesi	 7 yaş ve üzeri için	 13 yaş ve üzeri için	 18 yaş ve üzeri için
 Şiddet / Korku	 Cinsellik	 Olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar	

Ayrıca bazı programlarda her iki kategorideki semboller birlikte kullanılabilir. Örneğin:

  7yaş,olumsuzdavranış programda bu sembollerin bir arada görünmesi, çocuklara olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar içermesi nedeniyle o programın ancak 7 yaş ve üzerindeki izleyicilerin izlemesine uygun olduğunu belirtir.
   13 yaş, şiddet/korku, cinsellik programda bu sembollerin bir arada görünmesi, o programın hem bir takım şiddet/korku öğeleri hem de cinsel eylemler ya da ifadeler içermesi nedeniyle ancak 13 yaş ve üzerindeki çocuklara uygun olduğunu belirtir. (rtuk.org.tr.)

Ancak bu uyarılar sübjektif değerlendirmelere açık görünmektedir. Halen cinselliğin, pornografinin ve erotizmin tarifi yapılamamışken, programların içeriği belirlenemez. Ayrıca, bazı yayıncılar daha önce göstermeye cesaret edemedikleri pornografik filmleri ya da vahşet içeren filmleri, +18 işaretini koyduktan sonra yayımlayabilir ve gerekçe olarak bu işaretlerin arkasına sığınabilirler.

Sistemin yürüyüp yürümeyeceğini bekleyip göreceğiz. RTÜK de öyle yapacak. Çünkü bu sefer yönetmelik için acele etmiyor. Önce uygulamayı görecek, gerekli kontrolleri yaptıktan sonra ilgili yönetmeliği hazırlayıp yürürlüğe koyacaktır.

Sonuç

Türkiye'de neyin pornografik ya da müstehcen olup neyin olmadığı kanunlarda ve yönetmeliklerde pek de açık değil. Bu durum kanun uygulayıcılarının yorumuna açık "genel ahlak" ve "genel ahlaka aykırılık" bağlamında değerlendirilirken; İngiltere'de ise pornografi ile ilişkin düzenlemeler daha çok "Yozlaştıran ve Baştan çıkaran" (Corrupt and Deprave) kavramı ile ele alınmış, aynı şekilde çoğunlukla yoruma ve kişisel farklara göre değişkenlik gösterdiği gerekçesi ile tutarlı olmadığı yönünde eleştiriler almıştır.

Kaynakça

Çamdereli, M. (2004)

Reklamda pornografik imgelem ve magnum. *2nd International symposium communication in the millennium*. V:1, İstanbul: İstanbul üniversitesi iletişim fakültesi yayınları, No: 26, 569-579.

Çetin, E. (2004).

Açıklamalı-ictihatlı basın hukuku. Ankara: Seçkin Yayınevi.

Eğilmez, S. (1997)

İngiltere'de gençlerin ve çocukların korunmasına ilişkin önlemler. *RTÜK iletişim*. İstanbul: 2, 7.

- Gemalmaz, M. S. Türkiye'de bilgi edinme, düşünce ifade ve iletişim mevzuatı. <http://www.antenna-tr.org>
- Kahraman, H. B. (2005). Cinsellik, görsellik, pornografi, İstanbul: Agora Kitaplığı,
- Kejanlıoğlu D. B.(2001). Cinsellik, "erotik programlar", müstehcenlik ve "ahlakçı" ikiyüzlülük. *Medya politikaları*, D. Kejanlıoğlu, Çelenk, v.d. (Derleyen), Ankara: İmge Kitabevi, 317-354.
- Oskay, Ü.(1993). XIX. yüzyıldan günümüze kitle iletişimin kültürel işlevleri kuramsal bir yaklaşım. İstanbul: Der Yayınları.
- Oskay, Ü.(1998). Yıkanmak istemeyen çocuklar olalım. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Özdiker, C. Televizyon yayınlarında cinsellik, müstehcenlik, erotizm ve pornografi. <http://www.jurnal.net/arastirma>
- Özel, C. Müstehcenlik kavramı. <http://www.hukukcu.com>
- Özmen, R.(1998). *Basın-yayın mevzuatı*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Underwood, M. (2003). Pornography introduction. <http://www.cultsock.ndirect.co.uk>
- ..... (1983) Cinsellik. *TDK Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları C.I, C.1
- ..... (1994) Cinsellik. *AnaBritannica*. İstanbul: Hürriyet Ofset Matbaacılık ve Gazetecilik A.Ş.
- ..... <http://www.bbfc.co.uk>
- ..... <http://www.hukukcu.com>
- ..... <http://iletisimnet.erciyes.edu.tr/>
- ..... <http://www.rtuk.org.tr>
- ..... <http://www.nethavadis.com>

